

UDK 821.163.42(091)
Stručni rad
Primljen 8.2.2017.
Prihvaćen 18.6.2018.

SUZANA PERAN
Informativna katolička agencija
Kaptol 4, Zagreb
suzanavp@gmail.com

ANĐELKA RAGUŽ
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d, Zagreb
araguz@hrstud.hr

DOPRINOS ŽUPNOG LISTA *DUH ZAJEDNIŠTVA* HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI KRŠĆANSKOGA NADAHNUĆA

U članku propitujemo - na primjeru lista *Duh zajedništva* - značaj župnoga lista u očuvanju i razvoju hrvatske književnosti kršćanskoga nadahnuća. List *Duh zajedništva* je glasilo zagrebačke kapucinske župe sv. Mihaela, koji neprekinuto izlazi od 1967. godine i od svojih početaka redovito objavljuje kršćansku liriku i prozu, kako župljana tako i istaknutijih kršćanskih autora. U tekstu, nadalje, pojašnjavamo i značaj analiziranoga lista s osobitim obzirom na vrijeme vladavine komunizma u Hrvatskoj. Koristeći kvantitativnu metodu analize sadržaja, analiziramo odabrane književne objave - prema vrstama, autorima i temama - objavljene u tome župnom listu. Također se u radu osvrćemo i na izdavačku djelatnost hrvatskih kapucina te dajemo prijedloge za daljnju obradu i vrednovanje tekstova objavljenih u *Duhu zajedništva*.

Ključne riječi: župni list; *Duh zajedništva*; književnost kršćanskoga nadahnuća; Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića

Uvod

Cilj je ovoga članka na primjeru *Duha zajedništva*, župnoga lista župe sv. Mihaela Arkandjela iz zagrebačke Dubrave, propitati značaj župnoga lista u očuvanju i razvoju hrvatske književnosti kršćanskoga nadahnuća s osobitim obzirom na vrijeme vladavine komunizma. Pod književnošću kršćanskoga nadahnuća smatramo književnost vjerske odnosno kršćanske tematike (Vegh 2016: 27; Razum 2016; Baloban 2000: 94). List *Duh zajedništva* smo izabrali jer je to glasilo koje neprekinuto izlazi od 1967. godine i od svojih početaka redovito objavljuje kršćansku liriku i prozu, kako župljana tako i istaknutijih kršćanskih autora. Pri tome, polazimo od pretpostavke da, premda su župni listovi, široj javnosti nepoznati i do sada vrlo malo istraživani, itekako su imali veliku i značajnu ulogu u očuvanju kršćanske književnosti u doba vladavine komunizma u Hrvatskoj. Ti su listovi bili svojevrstne platforme kroz koje su župljani i župljanke, ali i istaknutiji kršćanski pjesnici i književnici mogli objavljivati svoje radove, često pod pseudonimom jer su kršćanskoj književnosti i njezinim autorima u doba komunizma vrata šire javnosti bila zatvorena. Jednako tako, mnogi su vjernici laici¹, osobito djeca i mladi, prvi puta, upravo u župnim listovima dolazili u dodir s književnošću kršćanskoga nadahnuća i/ili promišljanjem o vjeri i kršćanskim temama na književni način.

Župni listovi, nadalje, imaju i važnu ulogu u stvaranju zajedništva među članovima Crkve i crkvene zajednice (*Crkva i mediji* 14). Dokumenti Katoličke crkve kada se dotiču crkvenog tiska i medija općenito, najčešće ih vide u službi općega dobra i rasta zajedništva među ljudima, kako to naznačuje i naslov najvažnijega crkvenoga dokumenta o sredstvima društvene komunikacije – *Communio et progressio* (Zajedništvo i napredak). Potonji dokument navodi, kako crkveni mediji, trebaju s vjerskoga i etičkoga stajališta i bez stranačke pristranosti, promišljati i poticati sva aktualna društvena pitanja. Posebno pak, u tom smislu, trebali bi biti otvoreni za prenošenje i poticanje pozitivnih poruka svih oblika kulturnoga stvaralaštva (*Communio et progressio* 138). Župni list je tako i prema crkvenim dokumentima, zapravo okrugli stol i forum župne zajednice (Rustja 2010: 66-67; Mataušić, Peran 2013: 251). Zadaća mu je poticati komunikaciju u župi, aktivirati članove župne zajednice, jačati

1 U članku pod pojmom-vjernici laici, mislimo na one članove župne i crkvene zajednice koji nisu svećenici i redovnici (*Lumen gentium* 31).

osjećaj pripadnosti zajednici, usmjeravati, okupljati župljane i poticati ih na razmišljanje o kršćanskim vrijednostima (Schatz 1985: 14-15). Sažeto rečeno, župni list[ovi]² informira[ju], formira[ju] i povezuje[u] župnu zajednicu (Mataušić 2012: 77-78). Posebna je značajka župnoga lista što je dostupan svim članovima župne zajednice i to kao čitateljima, ali i autorima-suradnicima (Schatz 1985: 18). Prema navedenim osobitostima i *Duh zajedništva* je od samog početka izlaženja, zadovoljavao i zadovoljava značajke ove vrste tiskanoga medija.

1. Nastanak i razvoj *Duha zajedništva*

Župni list *Duh zajedništva* počeo se tiskati i raspačavati, usporedno u trenucima buđenja vjernika laika u Crkvi, nakon Drugoga vatikanskog koncila (1962-1965). Ideje Drugoga vatikanskog koncila i „praškog“ te „hrvatskog proljeća“ imale su velike odjeke među hrvatskim vjernicima laicima, koji su (u to nezavidno vrijeme) tražili svoje mjesto u Crkvi, ali i u prijepornu društvu (usp., Baloban 1995). Poticanje vjernika laika na angažman u Crkvi i društvu bila je i tema Trećega svjetskog kongresa za apostolat laika, koji je od 11. do 18. listopada 1967. godine, održan u Rimu, a na njemu je sudjelovalo i dvadesetak vjernika laika iz Hrvatske, među kojima i dvije kršćanske intelektualke, kasnije istaknute u svojoj književnoj i izdavačkoj djelatnosti: Ljiljana Matković i Stella Tamhina (Baloban 1995: 555). To postkoncilsko razdoblje, osobito je obilježeno obnovom katoličkog tiska i pokretanjem novih izdanja, među kojima i župnih listova. U župama su se također, organizirali vjeronaučni susreti i tribine, namijenjene prije svega studentima i mladima i tumačile su se te diskutirale koncilске teme. Novopokrenuti župni listovi vrlo su brzo postali mjesta izražavanja i promišljanja vjere i društva, a oko njih su se okupljali zauzeti vjernici laici, kao suradnici i urednici (Baloban 1995: 557; *Duh zajedništva* 1978/3: 2).

U zagrebačkoj župi sv. Mihaela Arkandela u vrijeme pokretanja glasila *Duh zajedništva*, djelovao je kapucin, prof. dr. sc. fra Tomislav Šagi Bunić, koji je kao teolog savjetnik kardinala Franje Šepera, sudjelovao na Koncilu te zajedno s fra Bonaventurom Dudom, Josipom Turčinovićem, Ivanom Golubom, don Živkom Kustićem i drugima bio veliki promicatelj

2 Sadržaj u uglatim zagradama dodan.

koncilskoga duha u Crkvi u Hrvatskoj (usp. Filić 2015: 57-92). Temeljem Šagi Bunićevih studentskih vjeronauka, oformila se i organizirala skupina studenata te mladih vjernika, aktivnih u župnome djelovanju, koji su se potom uključili u izdavanje župnoga lista (*Duh zajedništva*, 1978/3: 2). Važno je istaknuti da je pokretanje toga župnoga lista u kapucinskoj župi u zagrebačkoj Dubravi, na tragu bogate izdavačke tradicije hrvatskih kapucina u cijelosti. Naime, u riječkome kapucinskome samostanu, tadašnji gvardijan fra Benardin Škrivanić, pokrenuo je, zajedno sa svećenikom Milanom Pavelićem, *Riječke novine* – hrvatski katolički dnevnik, koji je izlazio od 1912. do 1914. godine. Te su novine uređivali istaknuti katolički laici toga vremena, dr. Rudolf Eckert i dr. Petar Rogulja, a kao urednik je djelovao i o. Škrivanić.³ Poticaj kapucinima da nastave svoju izdavačku djelatnost, davao je i nadbiskup Alojzije Stepinac, koji je utemeljio župu sv. Mihaela, 1942. godine u spomenutom zagrebačkom predgrađu i povjerio je franjevcima kapucinima na upravljanje. U poruci o. Tomislavu Šagi Buniću u povodu njegove knjižice *Liturgija uskrсне noći* (7. studenoga 1957.) nadbiskup Stepinac ističe:

Doći će sigurno opet dani kad će se moći u slobodi štampati po volji i veličine Božje naviještati puku preko štampe i u našoj domovini, makar toga nismo zaslužili radi tolikih grijeha i propusta u prošlosti ... Dobri će Bog radi milosrđa svoga kraj svih grijeha našega naroda omogućiti istom opet da u slobodi ispovijeda svoju vjeru, da štampom širi i slavi Boga koliko hoće, u to čvrsto vjerujem (Bašnec 1992: 162).

Nekoliko godina prije pokretanja *Duha zajedništva*, u župi sv. Mihaela je tiskan je i list *Leopold*, sa zbirom radova i pokušaja klerika Ilirske provincije (1962. godine). List kojemu je urednik bio o. Krsto Hrženjak objavljivao je prve literarne napise klerika, prikaze književnih djela i filmova. Godine 1967., promijenio je ime u *Pokušaje i radove klerika Hrvatskog kapucinskog komesarijata*. Iz toga lista, a po uzoru na padovanski *Porta voce*, 1970. godine, pokrenut je glasnik štovatelja - tada sluga Božjega - Leopolda Bogdana Mandića - *Ljudima prijatelj* koji izlazi do danas (Bašnec 1992: 164).

Za razliku od prethodno navedenih listova, *Duh zajedništva* nastao je kao list laičkih suradnika iz župe, koji su i dali poticaj i inicijativu za pokretanje župnoga glasila. Prvi je broj izašao 1967. godine. Želja je uredništva bila, kako je zabilježeno u prvome broju, da se provede reforma

3 *Obilježena stota obljetnica Riječkih novina*: http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vi_jest&ID=146687 (pristupljeno 17. prosinca 2016).

crkvenog života među laicima usporedno idejama Drugoga vatikanskog koncila. Prva mu je urednica bila Slavica Puljak, koja je i kreirala ime novopokrenutoga lista, smatrajući da u toj velikoj i brzo rastućoj zagrebačkoj župi, ima malo zajedništva među vjernicima. Odgovorni urednik bio je tadašnji župnik fra Mirko Novak (*Duh zajedništva* 1975/1: 5-6). List je bio namijenjen svima jer netko može pomoći, kako je pisalo u jednom od uvodnika, „svojom pisanjem, netko savjetom, netko opet nastojanjem da se list više čita“ (1974/2: 2). Tako je „za urednike i suradnike *Duh zajedništva* predstavlja[o] mogućnost i poticaj kreativnom izražavanju u vjeri“ (*Duh zajedništva* 1978/3: 69).

Početna mu je naklada bila 2.500 primjeraka, a prvih se godina tiskao u nakladi od čak 4.500 primjeraka. Za potrebe lista oformljene su i dvije skupine: jedna je uređivala list, a druga ga je prodavala od vrata do vrata po župi. U prvih 50 brojeva *Duha zajedništva*, surađivalo je 179 suradnika laika, zatim biskupi i profesori sa zagrebačkog Katoličkoga bogoslovnog fakulteta. Objavljen je i 31 intervju koji je donosio osvrte na aktualna pitanja u župi i Crkvi općenito (*Duh zajedništva* 1975/1: 5-6) što ukazuje na to da se sustavnim i analitičnim pristupom željelo progovarati o društvenim pitanjima i problemima toga vremena. List je prvotno izlazio od četiri do šest puta godišnje, da bi se kasnije ustalilo izlaženje četiri puta godišnje za: Korizmu, Uskrs, svetkovinu sv. Mihaela (29. rujna) i Božić. Posljednjih godina list izlazi redovito dva puta godišnje: za Božić i Uskrs.

Prvi su brojevi bili umnažani šapirografom, a sredinom sedamdesetih godina prošloga stoljeća je stavljen i omot u boji. Za vrijeme Domovinskoga rata, list je izlazio zapravo kao jedan list formata A4 sa župnim obavijestima, da bi kasnije obnovljen, ponovno krenuo tiskan na sjajnom papiru i u boji. Naime, nakon jubilarnoga stotoga broja, objavljenoga za Božić 1989. godine, sljedeći broj u „redovitome“ izdanju objavljen je tek šest godina nakon, za Božić 1995, kao 101. broj glasila. *Duh zajedništva* imao je dobar odjek i izvan granica župe, a njegov je pretplatnik bio i hvarski biskup Slobodan Štambuk (*Duh zajedništva* 1989/1: 5-8).

2. Studija slučaja - književni prilozi *Duha zajedništva*: metode istraživanja i uzorkovanje

Kroz studiju slučaja u kojoj je kao glavna istraživačka metoda korištena analiza sadržaja, ovim se radom želi utvrditi značaj lista s osobitim obzirom na vrijeme izlaženje u doba komunizma. S time u vezi u studiji

slučaja su korištene dvije istraživačke metode: prvo je provedena kvantitativna analiza odabranog sadržaja, nakon čega je proveden kvalitativan pristup studiji slučaja odabranoga sadržaja. Uzimajući u obzir što dobra praksa nalaže (Szondi, Theilmann 2009: 228), ove su dvije vrste istraživanja provedene u kombinaciji, a ne odvojeno te se takva primjena kvantitativnog i kvalitativnog istraživanja naziva pristupom mješovitih metoda.

Primjenjujući kvantitativnu metodu analize odabranoga sadržaja, analizirale smo 48 dostupnih brojeva župnoga glasila *Duh zajedništva* u razdoblju objava od 1974. godine do 1990. godine, koji se nalaze u arhivu župe sv. Mihaela Arkandela u zagrebačkoj Dubravi. Riječ je o prigodnom (raspoloživom) neprobabilističkom uzorkovanju, što predmnijeva da smo analizom obuhvatile one brojeve koji su sačuvani, a objavljeni su u vremenskom razdoblju, kojeg smo obuhvatile analizom. Prvi brojevi lista, od 1967. do 1974., su izgubljeni, a u dostupnim smo brojevima lista, analizirali literarne objave s obzirom na: vrste, autore i teme jer su nam te varijable bile važne smjernice za kvalitativno zaključivanje o sadržaju i značaju župnoga lista. S jedne strane, kvalitativni pristup primjenjuju se u situacijama kada se istražuje specifično područje o kojemu (gotovo) nema već postojećeg znanja te se stoga rezultati ovih istraživanja iskazuju riječima, odnosno kvalitetom (Szondi, Theilmann 2009: 228). Jednako tako, studija ili analiza slučaja pripada *desk*-metodi istraživanja, a Vesna Lamza Posavec (2004: 168) definira ju kao metodu kojom se „nastoje zabilježiti detaljne i obuhvatne informacije o jednom ili više pojedinačnih slučajeva određene skupine ili kategorije pojava te na temelju toga donositi zaključke o svim slučajevima iste kategorije” (Lamza Posavec 2004: 168). Jednako tako, potonja vrsta istraživanja omogućuje generiranje teorije i primjenu dobivenih rezultata na širu populaciju iz koje je uzorak odabran.

S druge strane, kvantitativna metoda analize sadržaja, omogućuje brojčani opis pojave koja je predmet proučavanja pomoću statističke obrade i sažimanja izvornih podataka (Milas 2005: 47; Vujević 2006: 153-160). Povrh toga, ova je istraživačka metoda i „tehnika kojom se na objektivan i sustavan način kvantitativno opisuje sadržaj nekog aspekta komunikacije“ (Milas 2005: 500). Premda se metoda analize sadržaja može koristiti u različite svrhe, njezina primjena ima tri osnovna cilja: opisivanje obilježja komunikacije, zaključivanje o događajima koji su prethodili komunikaciji te zaključivanje o učincima iste (Holsti prema: Milas 2005: 502). Holsti, dalje ističe i kako je riječ o znanstvenoj metodi koja omogućuje i stvaranje zaključaka temeljem sustavnih i objektivnih

značajki analize same medijske poruke (1969: 14 prema: Jergović, Raguž 2014: 39). Dakle, analizom sadržaja najčešće se nastoji preciznije zaključivati odnosno opisati određeni komunikacijski sadržaj, a pritom je potrebno pronaći odgovor na tri ključna pitanja: što sadržaj donosi, kako to čini i kome se u konačnici obraća. U skladu s time, određeni su ciljevi ine analize sadržaja, prema vrstama objava, temama i autorima konkretnih uradaka, objavljenih u analiziranom razdoblju *Duha zajedništva*.

3. Rezultati analize odabranoga sadržaja i rasprava

Kao što je ranije navedeno, studija je slučaja obuhvatila tekstove objavljene u razdoblju od 1974. godine do 1990. godine, a sadržaj brojeva iz tog perioda je i analiziran. U vremenu obuhvaćenom analizom sadržaja, mijenjao se format lista (od A4 do B5 pa opet na A4) i način tiskanja, kao i broj stranica koji je varirao od 16 do 24.

3.1. Autorstvo tekstova

Od samoga početka izlaženja u *Duhu zajedništva* uvedene su rubrike⁴, od kojih su dvije - one namijenjene djeci i mladima i dalje stalne u listu. Takav pristup, konkretnije, organiziranje tema i priloga unutar određenih rubrika, pokazatelj je „ozbiljnijeg“ pristupa pisanom sadržaju, od odabira i selekcije informacija do njihova rasporeda.

Rubrika *Mladi* nosi isto ime od prvoga broja, a rubrika namijenjena djeci *Vjeronaučni prozorčić*, 1978. godine mijenja nazivlje u *Naši najmlađi*. Zanimljiva je činjenica da, premda se radi o dobu komunizma, kada se (većina) vjersko(g) potiskivalo iz javnosti i kada su mnogi zbog svoje vjerske pripadnosti i javne vjerske opredijeljenosti, imali poteškoća, u obje su navedene rubrike - autori tekstova potpisani, u većem broju slučajeva imenom i prezimenom, ili samo imenom, a djeca čak i školom te razredom koji su tada pohađali. To ukazuje na činjenicu kako se vjernici laici nisu libili promicati i poticati društvene teme u kontekstu vjerskoga sadržaja. Urednik Mirko Novak je, kao što je navedeno u župnome listu,

4 „Stalni prilog u novinama ili časopisima“: <http://www.hrleksikon.info/definicija/rubrika.html> (pristupljeno 20. prosinca 2016).

tu vrstu otvorenosti tumačio „željom da se javno i bez zadržke svjedoči (svoje) kršćansko opredjeljenje“ (*Duh zajedništva* 1975/1: 5).

3.2. Vrste i teme književnih priloga

U rubrici književnog stvaralaštva vjeroučenika iz župe sv. Mihaela, redovito su se u svakom broju na dvije stranice objavljivale pjesme i prozni napisi. Tematski su prilozima, s jedne strane bili u vezi sa svetkovinom uz koju je pojedini broj *Duha zajedništva* izlazio (Božić, Uskrs, Korizma, Duhovi, svetkovina sv. Mihaela, Došašće). No, s druge strane, teme su bile i aktualno prilagodljive te su nudile odgovore i na neka specifična pitanja: *Zašto idem u crkvu? Zašto idem na vjeronauk? Što je za mene Misa? Zašto ne mogu biti miran u crkvi? Kako se osjećam kada mislim o smrti, uskrsnuću, prijateljstvu, ljubavi prema roditeljima, Dubravi?* (...) Takva su pitanja, s pripadajućim objašnjenjima, uvelike pridonosila izražavanju i promišljanju vjerskih i/ili svjetovnih te društvenih problema i tema, a potpisivanje priloga ujedno je predstavljao i način poticanja župljana na društveni angažman, što će se u kasnijim godinama pokazati jednom od presudnih značajki opstojnosti vjerske zajednice na području Republike Hrvatske.

Analizom sadržaja obuhvaćeno je i niz objavljivanih dječjih molitvi u obliku pjesama s također otkrivenim potpisom mladih autora i autorica. Ukupno je u 48 analiziranih brojeva *Duha zajedništva* objavljeno čak 98 kartica pjesama, priča, razmišljanja i molitava koje su napisala djeca. S time u vezi, u nastavku navodimo nekoliko tipičnih i uobičajenih naslova dječjih književnih uradaka:

Moja župa Dubrava (1974/1), *Smijeh na misi* (1974/5), *Priča o prijateljstvu* (1975/5), *Zašto dolazim na vjeronauk?* (1976/2), *Kako je bilo na prvoj pričesti* (1976/3); *Vjeronaučni izlet u Hrvatsko zagorje* (1976/4), *Sudnji dan* (1976/5), *Kako pokazujem ljubav prema Bogu?* (1977/4), *Što mi znači Božić?* (1978/4; 1987/2, 1980/1), *Majko nebesnice* (1988/1).

U brojevima iz 1974. i 1975. godine, uvodnik u rubriku pisao je djed Mihael -- čiji su uvodnici bile vrlo krake priče, ali s jasnom poukom (npr., *Jako je ljut kada netko ide na vjeronauk, a slab je đak u školi - Duh zajedništva* 1974/1).

U rubrici *Mladi* -- objavljivane su pjesme, pjesme u prozi, kratke priče te prikazi filmova i knjiga. U dostupnim brojevima *Duha zajedništva* objavljene su 32 pjesme.

Autori napisa su uglavnom studenti na drugoj polovici studija (1978/1: 5). Pjesme su većinom pisane slobodnim stilom, a teme su bile: religiozne (usp., *Sunce* (1974/6), *Prijatelj* (1976/2), *Za nas razapet na križu* (1976/3), *Tražim* (1976/4), *Bože* (1978/2), *Gospodine, daj mi vjere* (1979/3), *Vjera* (1988/1), itd.); ljubavne (usp., *Sreća* (1974/6), *Dal' pamtiš?* (1975/6), *Tebi* (1977/5), itd.); te socijalne (siromaštvo, alkoholizam u obitelji, strah – usp., *Tata, molim te, idemo kući* (1976/5), *Nad životnim ponorima* (1977/2), *Tišina* (1977/7), *Pođi sa mnom u svijet siromaštva* (1979/4), itd.).

Premda su priče objavljivane od prvoga broja *Duha zajedništva* u rubrici *Mladi*, kasnije su se ustalile rubrike *Priča* (teme bliska djeci i mladima) i *Priča za vas* (sadržaji namijenjeni osobito roditeljima s djecom i obiteljima bez djece jer su obuhvaćali šire obiteljske tematike). Ukupno je u 48 brojeva objavljeno 59 priča dužine od pola do dvije kartice teksta. Teme su priča bile: crtice iz župnoga života, izazovi za vjeru s kojom se može suočiti pojedinac, susreti, dijalog s nevjerojucima, studentski život, prijateljstva i ljubavi, pobačaj, moralne dileme, siromaštvo, bolesti u obitelji, pitanje majčinstva, odnos roditelja i djece. Kao i kod pjesama, autori i autorice su se osvrtni ne samo na religiozni aspekt života, već su bez zadržke kroz svoje pisane uratke, progovarali i o brojnim pitanjima s kojima su se mladi i obitelji u župi susretali u to vrijeme. Naslovi su u tom smislu znali biti i provokativni, ali implicitni: *Živjeli smo u nekom vagonu* (1974/3), *Kako se zbližiti?* (1977/5), *Mladi s ruba predgrađa* (1977/6), *Gospodine, tražio sam radost* (1977/7), *Ukorak s Isusom* (1977/7), *Kuda ideš, kojim putem svijete moj?* (1978/3), *Noć, ta sretna noć* (1980/4), *Bako moja!* (1987/2), *Život za duše* (1987/2), *TO (je svuda oko nas)* (1988/2), *Ni anđeli nisu ono što su nekada bili* (1989/1).

U rubrici *Mladi* objavljivani su povremeno i satirični prilozi -- priče na temelju događaja iz života zagrebačke župe, kao što su: *Čaga-cvrkut: Slušam mirno kao crknut* (1978/1), *Avionski vjeronauk i telefonska misa* (1975/1).

Autori većine pjesama i priča su laici (Dubravka Dervarić, Mirko Ivanjek, Tatjana Ranogajec, Mladen Spahija, Slavica Tomčić, Amika Tomčić), a među njima i tada karmelićanski bogoslov, a sada profesor Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Jure Zečević. Neki su od njih nastavili pisati i objavljivati tekstove u drugim katoličkim listovima, ponajprije u glasilu *Ljudima prijatelj, Kani, Glasu Koncila* (Dervarić, Ivanjek, Spahija, S. Tomčić). Zanimljivo je na ovom mjestu istaknuti kako osim jedne pjesme (*Gdje je Božić?*, P. Ceelema u prijevodu A. Jarma, DZ 1989/1), sve su ostale priče i pjesme izvorno i autentično

napisane za objavu u *Duhu zajedništva*. Time se željelo potaknuti djecu i mlade župljane na promišljanje o župnoj i crkvenoj stvarnosti kroz vlastito literarno izražavanje misli (*Duh zajedništva* 1989/1: 8). Osim pjesama i priča, objavljeni su i prikazi tada aktualnih knjiga i filmova, koji su se među ostalim osvrtni na i doticali kršćanskih i moralnih tema, poput: prijateljstvo mladih, dijalog vjernika i nevjernika, brak, pobačaj, spolni odnosi prije braka, i slično.

Zaključak

Na temelju provedene analize dostupnih brojeva *Duha zajedništva*, župnoga glasila župe sv. Mihaela Arkandžela iz zagrebačke Dubrave, potvrđujemo značajan prinos toga lista očuvanju i razvoju književnosti kršćanskoga nadahnuća u doba komunizma posebno među djecom i mladima. Taj se prinos očituje na dva načina. Prvi je bio poticanje, posebno djece i mladih koji su polazili župni vjeronauk, na promišljanje i literarno izražavanje vjere i socijalnog nauka Crkve. Mnogima je to bio i prvi doticaj s pisanjem. Drugi način su objave pjesama i priča kršćanskoga nadahnuća. U 48 analiziranih brojeva *Duha zajedništva* koji su izlazili od 1974. do 1990. godine objavljeno je više od 200 kartica pjesama, priča, eseja i crtica. Mnogim autorima je to bio prvi doticaj s književnošću kršćanskoga nadahnuća i mnogima ujedno prvi objavljeni literarni uradci. Stoga je i kvaliteta pisanih uradaka raznolika, kao i pismenost autora. Dio autora nastavio je pisati dalje u kapucinskome glasilu *Ljudima prijatelj* te slati priloge za objave i drugim katoličkim listovima, posebno *Glasi Koncila*, *Maruliću*, *Malom koncilu* i *Kani*. Neki autori, poput Dervarić (Rovičanac), Ivanjek, Tomčić i Spahije, kasnije su objavili i vlastite zbirke priča i/ili pjesama, te nastavili novinarsko djelovanje u crkvenim i svjetovnim glasilima.

S time u vezi, a i s obzirom na očiti doprinos ovoga zagrebačkog župnog lista, mišljenja smo da bi u godini kada *Duh zajedništva* obilježava pola stoljeća (djelomično) neprekinutog izlaženja (1967.-2017.) trebalo načiniti kritički izbor najboljih pjesama i priča i objaviti ih u zasebnoj zbirci. Bio bi to, ne samo vrijedan prinos kronici vremena i ljudi jedne zagrebačke župe, nego i važna bilješka u povijesti književnosti kršćanskoga nadahnuća, koja je u javnosti u doba komunizma bila potiskivana i zatirana, a očigledno se čuvala te snažno razvijala upravo u župama i župnim glasilima, bez obzira na vanjske političke i društvene pritiske.

Također smatramo da bi u nekom daljnjem istraživanju bilo korisno istražiti i progovoriti o prinosu župnih listova medijskome opismenjavanju djece i mladih.

Literatura i izvori:

- Baloban, Stjepan. 1995. Pitanje laikata u Hrvatskoj u posljednja tri desetljeća. *Bogoslovska smotra* 65(3-4): 553-570.
- Baloban, Stjepan. 2000. Kršćansko nadahnuće političko - gospodarskih odnosa u suvremenom društvu. *Diacovensia* 8(1): 89-100.
- Bašnec, Nikola. 1992. *Župa sv. Mihaela Zagreb-Dubrava (1942-1992)*. Zagreb: Hrvatska kapucinska provincija.
- Duh zajedništva, glasilo župe sv. Mihaela Arkandela, Zagreb-Dubrava, 1974. - 1990.
- Drugi vatikanski sabor. 1970. Dogmatska konstitucija *Lumen gentium*, u: *Dokumenti*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost: 93-187.
- Filić, Andrea. 2015. Teološki hod Tomislava Janka Šagi-Bunića. *Bogoslovska smotra*, 85 (1) 1: 57-92.
- Holsti, Ole R. 1968. Content analysis. U: *Handbook of social psychology*. Lindzey, Gardner, Aaronson, Elliot, ur. Reading: Addison-Wesley, str. 596-692.
- Hrvatska biskupska konferencija. 2006. *Crkva i mediji. Pastoralne smjernice*. Zagreb: Glas Koncila.
- Jergović, Blanka i Raguž, Anđelka. 2014. Koliko je znanost važna tema u hrvatskim dnevnim novinama? Analiza napisa objavljenih 2012. godine u Jutarnjem listu, Večernjem listu, Slobodnoj Dalmaciji i Novom listu. *Medijske studije* 5 (10), 36-49.
- Lamza Posavec, Vesna. 2006. *Metode društvenih istraživanja u novinarstvu*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Mataušić, Mirko Juraj. 2012. *Crkva i sredstva društvenog priopćavanja*. Skripta. Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Mataušić, Mirko; Peran, Suzana. 2013. Javno mnijenje i dijalog u Crkvi. *Bogoslovska smotra* 83(2): 235-261.
- Milas, Goran 2005. *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
- Razum, Stjepan. 2016. Doprinos Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima hrvatskoj književnosti kršćanskoga nadahnuća. *Kroatologija* 6(1-2): 218-226.

- Rustja, Božo. 2010. *Sporočam veselo novico*. Koper: Ognjišče.
- Schatz, Kurt. 1985. *Handbuch der Gemeindenbrief*. Frankfurt: Gemeinschaftswerk der Evangelischen Publizistik.
- Szondi, Gjorgi i Theilmann, Rudiger 2009. Istraživanje i evaluacija odnosa s javnošću. U: *Otkrivanje odnosa s javnošću*. Tench, Ralph i Yeomans, Liz, ur. Zagreb: Hrvatska udruga za odnose s javnošću.
- Papinsko vijeće za sredstva društvenog priopćavanja. 2002. *Communio et progressio. Pastoralni naputak izrađen nalogom II. vatikanskog sabora radi primjene Dekreta o sredstvima društvenog priopćavanja istoga Sabora* (23. svibnja. 1971.), Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Vegh, Željko. 2016. Sudbina knjiga kršćanske tematike i nadahnuća u Gradskoj knjižnici u Zagrebu u doba komunizma. *Kroatologija* 6(1-2): 27-93.
- Vujević, Miroslav. 2006. *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*, Zagreb: Školska knjiga.

The Role of Parish Newsletters in the Preservation and Development of Croatian Literature of Christian Inspiration, Using the Example of the Parish Newsletter *Duh zajedništva*

The role of parish newsletters in the preservation and development of Croatian literature of Christian inspiration is investigated, using the example of the newsletter of the Capuchin parish of St. Michael, *Duh zajedništva*. This newsletter, featuring Christian poetry and prose written by parishioners and prominent Christian authors, has been published without interruption since 1967. The significance of *Duh zajedništva*, especially during the communist regime in Croatia, is explained. Using the quantitative method of content analysis, selected literary works published in this newsletter are analyzed according to type, author and topic. There is also an overview of the publishing activity of the Croatian Capuchins, with suggestions for the further processing and evaluation of texts published in *Duh zajedništva*.

Key words: parish newsletter; *Duh zajedništva*; literature of Christian inspiration; the Croatian Capuchin Province of St. Leopold Bogdan Mandić